УДК 159.953.5:378.091.212

А. С. Стадній

РОЗУМІННЯ ТЕКСТУ ЯК ВАЖЛИВА НАВИЧКА СТУДЕНТІВ ЗВО

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено проблему розуміння наукових текстів як важливу навичку студентів ЗВО, оскільки здобувачі освіти постійно працюють з текстами з метою здобуття знань, написання наукових робіт, розширення кругозору тощо. Доведено, що студентам потрібно розвивати навички розуміння текстів з метою оптимізації процесу читання та підвищення ефективності читання наукових текстів. Запропоновано студентам основні прийоми для розвитку навичок розуміння текстів.

Ключові слова: текст, розуміння тексту, текстова інформація, кодування, декодування, взаємодія з текстом.

Abstract

The paper examines the problem of understanding scientific texts as an important skill for higher education students, since learners constantly work with texts in order to acquire knowledge, write academic papers, broaden their horizons, and more. It is argued that students need to develop text comprehension skills to optimize the reading process and improve the effectiveness of reading scientific texts. The main techniques for developing text comprehension skills are proposed for students.

Keywords: text, text comprehension, textual information, encoding, decoding, interaction with the text.

Найчастіше для вербальної комунікації в освітньому, професійному та інших середовищах використовують тексти. Поняття «текст» належить до складних, тому воно здавна привертало увагу і лінгвістів, і психологів, і філософів, і педагогів з різних аспектів. Текст – складне синтаксичне ціле, у якому розкрито певну тему за допомогою підтем, пов'язаних змістовно, логічно, композиційно. Текст характеризується структурною і змістовою завершеністю.

Для здобуття знань, написання наукових робіт, розширення кругозору студентам доводиться постійно працювати з текстами. Читання текстів – це складна комунікативно-пізнавальна діяльність, під час якої відбувається структурно-смисловий аналіз інформації, закодованої автором у тексті, з метою її декодування та розуміння. Текст репрезентує своєрідне спілкування між автором і читачем. Користь, яку отримає читач від взаємодії з текстом, залежить від якості розуміння прочитаного, тому важливо студентам працювати над розвитком умінь розуміння наукових та інших текстів.

Г.С.Костюк стверджував, що розуміння спрямоване на встановлення зв'язків між предметами і залежить від рівня психічних процесів читача: «Зрозуміти предмет, явище − це означає розкрити його істотні зв'язки з іншими об'єктами, з'ясувати умови, за яких воно виникає, причини, що його породжують. Розуміння залежить від взаємодії ряду психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення)» [1, 8]

Розуміння – це виділення основної інформації в тексті та встановлення зв'язків між нею, виявлення закладених автором смислів, усвідомлення читачем, навіщо автор повідомляє певну інформацію в тексті. Для підвищення рівня розуміння аналізувати потрібно зовнішні характеристики тексту та внутрішні смислові відношення, які автор встановив між підтемами. Крім тексту, варто брати до уваги і позатекстові фактори, й особистість автора. Н.В. Чепелєва переконана, що розуміння – це творче відтворення сенсу тексту, тобто розшифрування закодованого автором концепту через переосмислення читачем. Процес розуміння тексту передбачає усвідомлення авторського концепту, інтерпретацію як процес осмислення або привнесення свого смислу у текст й діалогічну взаємодію читача з текстом, внаслідок якої з'являються нові смисли [2], тобто це творчий процес.

Розуміння тексту може відбуватися усвідомлено й неусвідомлено. Ефективність усвідомленого розуміння значно вища, оскільки це цілеспрямований процес, яким керує читач. Насамперед він усвідомлює потребу й мету читання та прогнозує результат. Відповідно підвищується мотивація до читання й інтерес до самого процесу. Тому такий читач концентрує увагу, зосереджується на усвідомленому читанні матеріалу. Сприйняття текстової інформації відбувається за допомогою зору чи слуху, відбувається упізнавання значень відомих слів і потім завдяки критичному мисленню та таким операціям, як аналіз, синтез, узагальнення, читач встановлює причинно-наслідкові зв'язки

між компонентами тексту. Читачеві легше зрозуміти інформативний, цілісний, логічний і завершений текст.

Продуктивність розуміння текстової інформації залежіть від інтелектуального рівня читача, його уваги, пам'яті, активного й пасивного словникового запасу, відповідності тексту фаху людини, сформованості читацької грамотності. Високий інтелектуальний рівень читача сприятиме ефективнішому розумінню тексту за коротший проміжок часу.

Студенти здебільшого працюють із власне науковими та науково-навчальними текстами. Сучасний навчальний текст розглядають не як сукупність готових знань, а як джерело пізнавальних завдань або проблем, які треба виявити й розв'язати, які спонукають досліджувати проблему. Тобто мета таких текстів не стільки поінформувати, як пробудити інтерес до певної теми та спонукати її досліджувати.

Відтворення тексту у формі переказу не є свідченням глибокого розуміння, а швидше результатом механічного відтворення. Ознакою якісного розуміння є можливість пояснити інформацію іншим, переконструювати прочитане, творчо переосмислити, побачити можливості її використання. На глибинному рівні свідченням розуміння тексту реципієнтом є виявлення сутності тексту, усвідомлення додаткових смислів.

Часто навіть розуміння тексту не гарантує визначення закладених автором смислів, оскільки «будь-який текст має потенційну множину смислів, яка, у свою чергу, зумовлена контекстуальним багатством вихідного повідомлення, тобто наявністю великої кількості смислових шарів, кожний з яких відсилає реципієнта до відповідного контексту. І завдання людини, що сприймає текст, - віднайти ті «смислові ключі», які дозволяють їй відтворити його концепт» [3, 54]. До того ж особливості світосприйняття автора й читача можуть відрізнятися. За таких умов можливе спотворення смислу, переосмислення змісту або нерозуміння тексту.

Розглянемо основні прийоми, які допоможуть студентам підвищити рівень розуміння текстів.

1. Усвідомлене читання – це процес осмисленого сприйняття тексту, під час якого відбувається активна когнітивна діяльність, що передбачає розуміння змісту, сенсів та ідеї тексту, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між частинами.
2. Прогнозування тексту – передбачення подальшого змістового наповнення тексту на основі назви, ключових слів чи прочитаної частини тексту.
3. Аналіз структури тексту. Усвідомлення структурної організації тексту сприяє глибшому розумінню інформації, оскільки вміння побачити частини тексту, способи поєднання цих мікротем, визначення логічних зв'язків свідчить про вміння працювати з текстом.
4. Кількаразове перечитування тексту з різною метою дозволяє зануритися в зміст тексту глибше, помітити нову інформацію, запам'ятати прочитане краще.
5. Виділення ключових слів, які є носіями важливої інформації та розкривають тему дослідження. Вони допомагають читачеві зрозуміти зміст і зорієнтуватися в текстовому повідомленні.
6. Компресія тексту – створення моделі тексту, що відображає структурно-смислову організацію тексту у вигляді схеми або плану, тез, які дозволяють зрозуміти й запам'ятати прочитане.
7. Критерієм розуміння опрацьованого матеріалу є здатність переструктурувати текст, тобто змінити будову, не втративши зміст. Для узагальнення прочитаного читачі групують дані за темами, створюючи підтеми. Ці маніпуляції допомагають відтворити структуру тексту, виділити частини та зв'язки між ними.
8. Складання інтелект-карти, діаграми, графіків з метою систематизації й узагальнення прочитаного. Візуалізація текстового матеріалу дозволить системно проаналізувати прочитане.

Отже, вищі психічні процеси та рівень сформованості читацької грамотності визначають якість розуміння прочитаного. Можливість відтворення тексту, творче переосмислення, оцінка прочитаного свідчить про розуміння тексту читачем. Високий рівень розуміння тексту дозволяє студенту розширити свої знання, використати нову інформацію в практичній діяльності та швидше зорієнтуватися в сучасному динамічному інформаційному потоці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костюк Г.С. Про психологію розуміння. Наукові записки НДІ психології УРСР. − К.: Рад. школа, 1950. − Т.11. − С.8.
2. Чепелєва Н.В. Психологія читання навчальної і наукової літератури в системі професійної підготовки студентів. Дис. докт. псих. наук. − К.: 1999. − С.23

3. Чепелєва Н.В. Текст і читач: посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 124 с.

Стадній Алла Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, email: stadniy.all@vntu.edu.ua

Stadnii Alla Sergiivna – Candidate of Philology, Senior Lecturer, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, email: stadniy.all@vntu.edu.ua